

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministram

Jurim Pūcem

Nr. 2019/IK-013

2019.gada 2.augustā

Informatīva vēstule par svarīgākajām atziņām no LAMPAs diskusijām par administratīvi teritoriālo reformu

Domnīca PROVIDUS, kā arī Valsts Kontrole šī gada festivālā LAMPA organizēja divas diskusijas par administratīvi teritoriālo reformu¹. Ar šo vēstuli domnīca PROVIDUS vēlas Jūs informēt par šo diskusiju atziņām, kuras var noderēt, izstrādājot konceptuālo ziņojumu par administratīvi teritoriālo iedalījumu un reformai nepieciešamos likumprojektus.

Lai gan abās diskusijās izskanēja dažādi viedokļi par administratīvi teritoriālo reformu, tomēr kopumā tie bija reformai atbalstoši. Galvenās iespējas, kuras var radīt pašvaldību teritoriju pārskatīšana, diskusiju dalībnieku acīs bija šādas:

- iespēja labot iepriekš veiktās administratīvi teritoriālās reformas kļūdas, kur Latvijas pašvaldību karte tika izveidota tik neviendabīga, ka mazākās pašvaldības nespēj nodrošināt saviem iedzīvotājiem kvalitatīvus pakalpojumus;
- iespēja atrisināt Latvijas pašvaldību sadarbības līdzšinējās problēmas, kur pakalpojumu kvalitātes vai administratīvi resursu lietderīgas izmantošanas vārdā tām būtu vajadzējis sadarboties, taču tās nav šīs sadarbības iespējas izmantojušas (piemēram, tādēļ, ka starp novadu mēriem ir sliktas attiecības vai tādēļ, ka no šīs sadarbības viens no novadiem iegūtu vairāk nekā cits);
- iespēja stiprināt Latvijas reģionālos attīstības centrus tā, lai depopulācijas apstākļos katrā no Latvijas etnogrāfiskajiem novadiem būtu vismaz pa kādam ilgtspējīgam vilcējspēkam;
- iespēja vismaz dažās jaunajās pašvaldībās mazināt liekus administratīvus tēriņus (piemēram, uz grāmatvedību), pievienojot mazāk efektīvi pārvaldītas teritorijas tām teritorijām, kuras jau šobrīd tiek labāk pārvaldītas.

Vienlaikus diskusiju dalībnieki izteica daudzas bažas par plānoto reformu, no tām vissvarīgākā – neziņa un nenoteiktība par daudziem jautājumiem, kuri ir saistīti ar Latvijas pašvaldību turpmāko darbu. Domnīca PROVIDUS vēlas vērst Jūsu uzmanību uz septiņiem galvenajiem nenoteiktības avotiem – mūsaprāt, labas pārvaldības principi prasa, lai uz tiem tiktu atrastas atbildes konceptuālajā ziņojumā par administratīvi teritoriālo iedalījumu vai, vismaz, šajā konceptuālajā ziņojumā būtu jābūt ceļakartei ar konkrēti iezīmētiem datumiem un formu, kurā šīs atbildes būs iespējams saņemt:

- 1) **Skaidrība par to, kā notiek administratīvi teritoriālās reformas process**, - it sevišķi, kurā brīdī tiek nofiksēta karte, kurā brīdī Saeimai šī reforma ir jāpieņem kā likums un kad jaunajam teritoriālajam iedalījumam būtu jāstājas spēkā. Šīs atbildes pašvaldībām būtu jāsaņem iespējami ātri, lai tās varētu plānot savu nākamo gadu budžetu investīciju prioritātes.
- 2) **Skaidrība par visiem administratīvi teritoriālo reformu pavadošajiem likumiem/likumu grozījumiem**, lai pašvaldības būtu drošas, ka tās svarīgos jautājumos nonāks tiesiskajā vakuumā. Sarakstam ar nepieciešamajiem likumiem/likumu grozījumiem arī būtu jāparādās konceptuālajā ziņojumā par teritoriālo iedalījumu vai tā anotācijā.
- 3) **Skaidrība par to, vai līdz ar administratīvi teritoriālo reformu nāks arī nozīmīgas pašvaldību pārvaldības modeļa pārmaiņas** (piemēram, jauns pašvaldību likums, stingrāki ierobežojumi pašvaldību deputātu darbam pašvaldības pārraudzībā esošās iestādēs, u.tml.) Ja šādas pārmaiņas ir paredzētas, tad tām ir jātiek kaut aptuveni iezīmētām informatīvajā ziņojumā par teritoriālo iedalījumu, līdz ar laika grafiku tam, kad šīs izmaiņas varētu tikt piedāvātas apspriešanai un apstiprinātas.
- 4) **Skaidrība par to, vai tām jaunajām pašvaldībām, kuras pēc reformas apvienos sociālekonomiski īpaši nevienlīdzīgas teritorijas, būs pieejams kāds papildus finansējums/finansējuma piesaistes iespējas (valsts budžets, ES struktūrfondi) pakalpojumu kvalitātes izlīdzināšanai**. Arī atbildi uz šo jautājumu būtu labi iekļaut informatīvajā ziņojumā par teritoriālo iedalījumu.
- 5) **Skaidrība par to, kuras valsts sniegto pakalpojumu kartes un kādos termiņos tiks piemērotas jaunajam administratīvi teritoriālajam iedalījumam**. Ja plānotajā informatīvajā ziņojumā nav iespējams tam sniegt konkrētus termiņus, tad būtu svarīgi, lai šajā ziņojumā parādās kaut vai aptuvena ceļakarte tam, kad karšu pielīdzināšana varētu sākties.
- 6) **Skaidrība par to, vai līdz 2021.gada pašvaldību vēlēšanām paredzētā administratīvi teritoriālā reforma ir vai nav daļa no lielākas reformas, kur papildus notiks arī otrā līmeņa pašvaldību izveide un/vai pašvaldību un valsts funkciju pārskatīšana**. Abās diskusijās vairāku pašvaldību vadītāji pauda viedokli, ka vairāku funkciju kvalitatīvai realizēšanai arī 35 pašvaldību modelis ir pārāk sadrumstalots: proti, ka šī reforma nemazina vajadzību pēc reģionālā/apriņķu līmeņa pašvaldībām. Tāpat diskusiju dalībnieki bija neziņā par to, vai tiks pārskatīts funkciju sadalījums starp valsti un pašvaldību. Diskusijās šajā kontekstā tika nosaukti divi jautājumi: viens ir par pašvaldību nozīmes ceļu skaita pieaugumu un to, kā pašvaldības spēs tos uzturēt. Otrs – par pirmskolas pedagogu atalgojumu un ēdināšanas pakalpojumu nodrošināšanu. Konceptuālajā ziņojumā par teritoriālo iedalījumu kaut vai vispārējās līnijās būtu jābūt iezīmētām atbildēm uz šiem jautājumiem.
- 7) **Skaidrība par to, kā, palielinot pašvaldību teritoriju, nodrošināt sabiedrības lielāku iesaisti pašvaldību darbā**. Piemēram, vai pašvaldību iedzīvotājiem būs pieejami pašvaldību līmeņa referendumi, vai viņi varēs paši lemt par daļu no pašvaldības budžeta (participatory budgeting), vai tiks nodrošināts nepolitizēts finansiāls atbalsts vietējā līmeņa NVO? PROVIDUS veiktie pētījumi, kā arī pirmie secinājumi, šobrīd meklējot iedvesmojošus piemērus pašvaldības un vietējo

nevalstisko organizāciju, iedzīvotāju sadarbībā norāda, ka vietējā demokrātija Latvijā šobrīd ir nīkuļojoša: nevalstisko organizāciju iesaiste pašvaldības lēmumu pieņemšanā ir zema; vietējās organizācijas daudzviet ir pilnībā atkarīgas no pašvaldības finansējuma, kas ietekmē to spēju nodrošināt pietiekami kritisku pašvaldības darba uzraudzību, daudzviet iedzīvotāju (arī vietējo neatkarīgo mediju – jo tādi nepastāv vai ir vāji) īstenota uzraudzība pašvaldību darbam faktiski nepastāv. Mūsaprāt, labi pārvaldītās pašvaldībās sabiedrībai ir jānodrošina uzraudzība par pašvaldību darbību gan tiešā veidā – aktīvi sekojot un ietekmējot pašvaldības lēmumus, gan pastarpināti ar neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu starpniecību. Aicinām VARAM, strādājot pie reformas modeļa izstrādes un ieviešanas pasākumiem veltīt pietiekamu uzmanību arī jautājumiem, kuri skar vietējo iedzīvotāju un pašvaldības sadarbības stiprināšanu, kā arī ilgtermiņā rada labvēlīgus apstākļus sabiedrības īstenotai pašvaldību darba uzraudzībai. Ja, ieviešot administratīvi teritoriālo reformu, ir paredzēts izstrādāt arī jaunu pašvaldību likumu, tad sabiedrības līdzdalības jautājumiem tajā būtu jāatvēr īpaša vieta.

Novēlot veiksmi darbā pie administratīvi teritoriālās reformas,

Iveta Kažoka un Līga Stafecka

Domnīcas PROVIDUS vadošās pētnieces

+37167039252

ⁱ 2019.gada 28.jūnijā Domnīca PROVIDUS rīkoja diskusiju "Jaunā Latvijas pašvaldību karte: ko par to domā vidzemnieki?". Tajā piedalījās Cēsu novada domes priekšsēdētājs Jānis Rozenbergs, Valmieras pilsētas domes priekšsēdētājs Jānis Baiks, Raunas novada domes priekšsēdētāja Evija Zurģe, Ādažu novada domes priekšsēdētājs Māris Sprindžuks, diskusiju vadīja PROVIDUS direktore un vadošā pētniece Iveta Kažoka. 2019.gada 29.jūnijā Valsts kontrole rīkoja diskusiju "Kā neīstenot sliktu administratīvi teritoriālo reformu?", kurā piedalījās Valsts kontroles pārstāvji – valsts kontroliere Elita Krūmiņa un padomes loceklis Edgars Korčagins, 13.Saeimas deputāti Dana Reizniece –Ozola un Daniels Pavļuts, Liepājas pilsētas domes priekšsēdētājs Jānis Vilnītis, Gulbenes novada domes priekšsēdētājs Normunds Audzišs, Mazsalacas novada domes priekšsēdētājs Harijs Rokpelnis, bijušas VARAM ministrs Edgars Zalāns, LMT prezidents Juris Binde, LU politikas zinātņu nodaļas vadītāja Iveta Reinholde, LUMINOR ekonomists Pēteris Strautiņš, PROVIDUS direktore Iveta Kažoka. Diskusiju vadīja žurnālists Jānis Domburs.